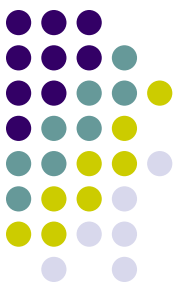

СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК ПОЛІТИЧНИХ ІДЕЙ

Історія становлення і розвитку політичних ідей – не є рівномірним поступальним процесом планомірного накопичення знань.

Як в історії взагалі бувають стрибкоподібні, революційні епохи, так і в історії політичних ідей були періоди, коли відбувалися своєрідні вибухи людського інтелекту, свого роду духовні революції, багато в чому визначаючи подальший хід людської цивілізації.

Видатний німецький філософ К. Ясперс /1863-1969/ виділив два "осьових часи", дві "осьові епохи" у розвитку ідей і вчень:

- перша "осьова епоха" – це період приблизно 800 і 200 рр. до н.е., коли майже одночасно і незалежно одне від одного утворилося декілька внутрішньо споріднених духовних центрів (на Сході – у Китаї, Індії, Персії, Палестині; на Заході – у Греції). В результаті діяльності мислителів цього періоду з'явилась людина раціонально мисляча, спроможна до самосвідомості;
- друга "осьова епоха" – 1500-1800 р.р. – викликала злет людської думки в Європі.

Початкові етапи розвитку політичної думки можна розділити на:

- релігійно-міфологічний;
- філософсько-етичний;
- теологічний.

У Древньому Китаї фундаментальну роль у
всій історії політичної й етичної думки
зіграло вчення **Конфуція** (551-479 до н.е.).

Його вчення одержало назву "конфуціанство"
і відіграло в історії Китаю специфічну роль
еквівалента релігії.

Головна праця Конфуція - "Лунь-юй" ("Бесіди
і судження").

- Управляти державою повинні шляхетні чоловіки на чолі з государем – "сином неба", причому, шляхетність Конфуцій виділяє не за походженням, а за моральними якостями і знаннями людей. **"Не роби іншому того, чого ти не хотів би, щоб робили тобі"** – проголошував учитель Кун.
- Соціальний порядок Конфуцій вбачав у тому, щоб у товаристві усе знаходилися на своїх місцях і кожний знав свої права й обов'язки. "Государ повинний бути государем, слуга – слугою, батько – батьком, син – сином".

З критикою конфуціанства виступили легісти (фундатор **Шан Ян** /390-336 р.р. до н.е./).

- Він вважав, що заклики до чеснот у конфуціанському стилі – порожня балачка, а конфуціанці – паразити, що сидять на шиї народу.
- Легісти розробили власне вчення про техніку відправлення влади, засноване на жорсткій системі адміністративних розпоряджень і покарань.

Уявлення легістів про жорстокі закони як основний засіб керування пов'язані з їхнім розумінням взаємовідносин між владою і масами.

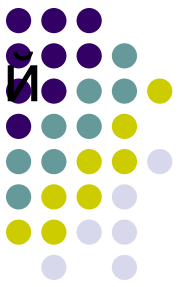
Ці відносини носять непримиренний характер за принципом "хто – кого".

"Коли народ сильніший своєї влади, держава слабка; коли ж влада сильніша свого народу – вона могутня".

Тільки насильницькими мірами можна навести і підтримувати порядок у суспільстві.

Поняття "політика" ототожнювалось з поняттям "система покарань".

Шан Ян радив правителю поводитись з підданими як горщечник поводитьься з глиною.

З численних *мислителів Давньої Греції* особливе місце в розвитку політичної думки займають **Сократ, Платон і Аристотель**.

- Сократ** (469-399 до н.е.) - видатний мислитель, що залишив глибокий слід у розвитку політико-правової думки. Дві його головні ідеї мають особливе значення.
- По-перше, це відношення до закону. Сократ був принциповим прихильником законності. На його думку законність повинна збігатися зі справедливістю й у суспільстві повинні панувати не сила і примус, а чеснота і справедливість.
 - По-друге, Сократ вважав, що в керуванні державою верховенство повинно бути за знанням, інтелектом, правити повинні знаючі:
- "Царі і правителі не ті, що носять скіпетри, не ті, що обрані відомими вельможами, і не ті, що досягли влади за допомогою жереба або насильства, обманом, але ті, що вміють правити".

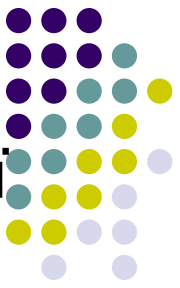

Платон (427-347 гг до н.е.) – один із видатних мислителів не тільки античної, але і всієї історії філософії і політичних вчень.

Політичні погляди Платона викладені в діалогах **"Держава"**, **"Політик"** і **"Закони"**.

Платон – учень Сократа, протягом восьми років ходив за Сократом буквально по п'ятах і записував все, що чув від учителя.

Після смерті Сократа Платон мандрував 12 років, а потім в Афінах заснував Академію, яка проіснувала майже тисячу років.

Як філософ-ідеаліст, Платон розробляв ідеальні варіанти суспільного устрою, зокрема, проект "ідеальної держави".

В "ідеальній державі" розумній частині відповідає

- верства правителів,
- лютій – верства воїнів,
- тим, хто жадає – верства селян і ремісників.

Кожна верства зайнята своєю справою:

- правителі управляють державою,
- воїни її захищають,
- селяни і ремісники виробляють матеріальні блага, причому верства правителів складається з філософів, людей науки.

Інтереси окремої людини, меншості "частини", повинні бути підпорядковані інтересам більшості і "цілого".

Людина для держави, а не держава для людини - кредо політичної філософії Платона.

За пріоритет держави на шкоду щастю кожної особистості критикував Платона і його учень **Аристотель**.

Саме йому належить фраза, що стала згодом знаменитою: ***"Платон мені друг, але істина дорожче"***.

Платон дав характеристику різним формам "занепаду ідеальної держави", таким як: тимократія – олігархія – демократія – тиранія.

Тимократія (влада тих, хто пройшов майновий ценз) може перерости в олігархію, якщо деякі з них збагатяться.

Олігархія – влада забагатілих – розколює суспільство на дві держави: одна – багатіїв, інша – бідняків, що будуть знаходитися в постійній ворожнечі. Це може призвести до демократії – влади народу, влади мас, тому неминуче – влади посередності, що веде до псування моральності, воцарінню нахабності і свавілля.

Тому демократія як влада натовпу незабаром поступиться перед тираном і з крайньої свободи виникне найбільше і найжорстокіше рабство.

Аристотель (384–322 р.р. до н.е) - автор більш двадцятиох політико-філософських робіт, головна з яких – "Політика".

Творчість Аристотеля оцінюється як найвище досягнення античної політичної думки – він заклав основи теорії політики.

Як і Платон, Аристотель вважав, що будь-якому індивіду властиві неприборкані пристрасті і прагнення.

Але Аристотель закликав забезпечити пануванням розуму над низькими інстинктами за допомогою політики, держави, мистецтва.

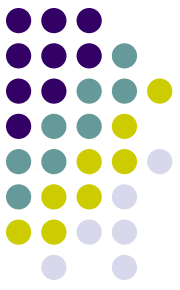
Держава, говорив Аристотель, виникає з необхідності людей спілкуватися, допомагати одне одному, для задоволення їхніх загальних потреб.

Головне завдання політичної науки Аристотель вбачав у тому, щоб відшукати найбільш вдосконалений державний устрій.

Проаналізувавши 158 відомих йому державних устроїв, Аристотель розробив типологію форм державного устрою.

В основу типології він поклав два критерії:

- кількісний - число правлячих осіб (один, декілька, більшість);
- якісний – у чиїх інтересах здійснюється влада?

По цих критеріях Аристотель розділив усі форми державного устрою на "правильні" і "неправильні".

До "правильних" формам Аристотель відніс **монархію** (правління одного, але на загальне благо/,

аристократію (правління деяких кращих людей в інтересах усіх),

політію (збалансоване правління відібраної на основі цензу більшості заради загального блага).

Політію Аристотель вважав кращою формою держави, тому що вона сполучає принципи аристократії (чеснота/, олігархії (багатства) і демократії (свобода).

За умов політії у нравах домінує помірність, у майні – середній статок, у влади – середній клас.

"Неправильними" формами державного устрою
Аристотель вважав

тиранію (необмежене керування одного в корисливих інтересах/,

олігархію (правління деяких багатих заради власного блага/,

демократію (правління незаможної більшості, здійснювана у власних інтересах/.

ВИСНОВОК: для *політичної думки античності* характерні такі риси:

- - пошук ідеальної моделі держави, спроможної забезпечити справедливість і порядок;
- - розгляди політики як форми цивілізованого буття людей, що припускала нероз'єднаність держави, суспільства й окремого індивіда ;
- - відсутність чіткої межі між філософією, етикою і політикою.

Політичні вчення епохи Середньовіччя і Відродження

В середні сторіччя (V-XVI ст.) філософсько-етичні концепції політики в Західній Європі витісняються релігійною (християнською) концепцією.

Центральною проблемою – питання про те, яка влада повинна мати пріоритети: духовна (церква) або світська (держава), ідеологи церкви підтверджували, що могутність госуларів відбувається від церкви, а вона одержала свої авторитет безпосередньо від Христа.

Звідси – християнські госуларі зобов'язані підпорядковуватися главі християнської церкви.

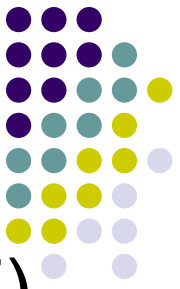
Одним із творців християнської політичної теорії був Хома Аквінський (Аквінат) (1225-1274), який підтверджував, що влада є встановлення божественне, вона повинна нести людям завжди добре, гарне, благе (ідея теодіцеї).

Але конкретні форми і засоби придбання влади, її устрою і використання можуть бути дурними, несправедливими, противними ідеї бога.

Наскільки дії влади відхиляються від волі божої, настільки вони суперечать інтересам церкви, настільки піддані вправі робити цим діям опір.

Одним із найяскравіших політичних мислителів епохи Відродження був італієць **Нікколо Макіавеллі** (1469–1527).

Його погляди викладені в працях "Государ", "Міркування на першу декаду Тита Лівія", "Мистецтво війни".

Макіавеллі був фундатором світської політичної науки. Його вчення, вільне від теології, було засноване на вивченні діяльності минулих і сучасних йому урядів і держав.

Внесок Макіавеллі у розвиток політичної науки включає :

- відокремлення політики від моралі: "Мета виправдовує засоби", "государ повинний мати велике мистецтво удаваності й обдурювання;
- проголошення, що в політиці треба спиратися не на мораль, а на вигоду і силу;
- висновок, що не може бути політики на всі часи і країни, політика може бути адекватною даним умовам – тоді вона буде успішною, якщо ж вона неадекватна – то призведе до погіршення ситуації;
- характеристика держави як найвищого породження людського розуму, яка має приборкувати природний егоїзм людини, уособлений у самозбереженні, задля встановлення загального порядку;
- контраргументи легістам щодо доцільності ослаблення народу; навпаки – народ повинен бути незалежним, сильним духом – саме тоді він буде захищати свою державу;
- класифікацію правителів за стилем правління на "лис" та "левів".

Погляди Макіавеллі суперечливі, але його внесок в ін у теорію політики значний.

Його заслугою стало формулювання предмета і методу політичної науки.

Предметом цієї науки він вважав владу в усіх її проявах, а методом – пряме спостереження за фактами: за поведженням лідерів і мас, за їхньою взаємодією.

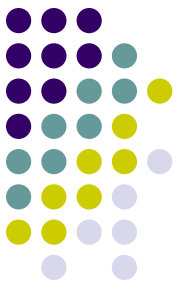
У його роботах поданий також весь набір методів, використовуваних сучасною політичною наукою: соціологічний, психологічний, антропологічний тощо

З ім'ям Макіавеллі пов'язане завершення становлення політики в якості самостійної сфери людської діяльності.

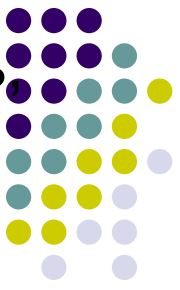
Його називають “батьком політичної науки”.

Політичні вчення Нового часу: західна традиція

- Одним із перших теоретиків політики Нового часу вважають французького мислителя і правознавця **Жана Бодена** (1530 – 1596). У своїй роботі ***"Шість книг про державу"*** він першим дав тлумачення суверенітету як найважливішої ознаки держави. У понятті Бодена суверенітет державної влади означав вищу, необмежену, нероздільну владу, незалежну ні від папи, ні від імперії, ні від внутрішньокласової боротьби.

- **Томас Гоббс** (1588–1679) – англійський мислитель, виклав свою концепцію в праці "**Левіафан, або Матерія, форма і влада держави**", у якій міркування про державу починає з викладу своїх уявлень про людину: людина істота егоїстична, жадібна, боязка і честолюбна.
- Звідси виникає фатальна неминучість "війни всіх проти всіх". Але страх смерті й інстинкт самозбереження домінують над всіма іншими пристрастями, а розум підказує, як люди можуть вийти зі стану тотальної воїни – ухвалити природні закони, розпорядження розуму.
- Люди відмовляються від природних прав) і передають їх державі, влада суверена в якій абсолютна. Люди підпорядковуються монарху, добровільно обмежують свою свободу в обмін на закон, що гарантує їм власну безпеку.

Джон Локк (1632-1704) – англійський мислитель, виклав свої політичні погляди в праці **"Два трактати про правління"**. Дж. Локка по праву вважають родоначальником лібералізму; він першим чітко розділив поняття

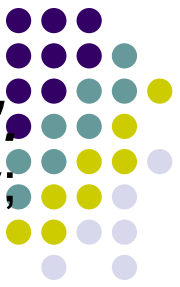
"особистість – суспільство – держава" і поставив особистість вище усього.

- Важливе місце в концепції Локка займає ідея відокремлення влади від держави. Урядова влада зобов'язана виконувати волю народу. Якщо влада порушує цей принцип, то народ має право учинити революцію, яка встановить нову владу, але не ліквідує державу.
- Влада, за Локком, не повинна простиратися більш, ніж необхідно для суспільства. Держава – це тільки нічний сторож.

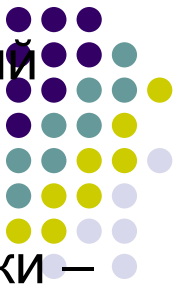
Заслугою Локка також є висунення ідеї поділу влади на

- законодавчу,
- виконавчу (вона ж судова),
- федеративну (що відає міждержавними відносинами).

Це, на його думку, запобігло би деспотичному використанню влади

Шарль Луї де Монтеск'є (1689-1775) – видатний французький мислитель, один з авторитетних класиків політичної думки.

- Головна праця, у якій Монтеск'є виклав свої політичні думки – **"Про дух законів"**. Заслугою Монтеск'є є всебічна розробка теорії поділу влади (на законодавчу, виконавчу і судову), а також розробка проблеми чинників, що визначають "образ правління" ("дух законів").
- Саме поділ влади припускає надання спеціальних повноважень різним органам із тим, щоб вони обмежували і стримували один одного, коли "одна влада зупиняє іншу". Найбільш послідовним втіленням цих принципів Монтеск'є назвав державний устрій в Англії, де законодавча. влада - парламент, виконавча - король, судова -присяжні.

Розглянута ним тріада влади стала класичною формулою конституціоналізму як для Нового, так і Новітнього часу.

- **Жан Жак Руссо** (1712–1778) – видатний французький просвітитель, представник політичної думки XVIII сторіччя. Він був виразником не тільки інтересів "третьої верстви", куди входили і фінансисти, і купці, але й інтересів задавлених гнобленням представників "четвертої верстви", що включала найбідніших селян, ремісників, робітників. Ядро його політичної програми складає ідея народного суверенітету як основний принцип республіканського ладу.
- Вихідним пунктом політичної концепції Руссо визнається "колективне ціле", "загальна воля народу", "політичне тіло", чим є держава. Суверенітет народу, вважав Руссо, не може бути переданий законодавчій владі. Закони "особисто" ратифікуються народом. Так само рішуче він відкидає принцип поділу влади: "воля або є загальною, або не є ; вона являє собою волю народу, як цілого, або тільки однієї його частини". Народ у цілому – джерело і носій політичної влади. Руссо – послідовний прихильник самоврядування народу. Воно щонайкраще реалізується в республіканському устрої. Демократія, оскільки вона, за Руссо, утілює тільки безпосередню владу народу, може бути більше пристосована для невеликих держав.

- Логічним продовженням європейських традицій явилися ідеї американських мислителів **Б. Франкліна** (1706–1790), **Дж. Адамса** (1735–1826), **Т.Джеферсона** (1743–1826), **Дж. Медісона** (1751–1836), **О. Гамільтона**. Багато з висунутих ними ідейних принципів і постулатів використовувались як політичні вимоги у боротьбі Сполучених штатів за незалежність, а потім були закріплені в конституційних документах.

- У XIX ст. Англія – батьківщина європейського лібералізму – дала світу багатьох гідних його представників, зокрема
- **І. Бентам** (1748–1832) – один із видатних теоретиків моралі і права, представник утилітаризму (лат. - користь, вигода) ;
 - **Д.С. Мілль** (1806–1873) – яскравий представник класичного лібералізму й ін.
- У Франції антифеодальну ідеологію французької буржуазії виражало багато політичних мислителів. Серед них особливо виділяються
- **Б. Констан** (1767–1830), якого вважають духовником лібералізму на європейському континенті,
 - **А. де Токвіль** (1805–1859) – видатний теоретик демократії й одночасно послідовний ліберал.

Німеччина представлена багатьма мислителями, які розробляють проблеми лібералізму. Найбільш видатні з них – **I. Кант** (1724 – 1804) і **Г.В. Гегель** (1770 – 1831).

- **I. Кант** відстоював ідею автономії кожної особистості, абсолютну цінність кожної людини і неприпустимість її перетворення в знаряддя досягнення чиїхось цілей. Він був прихильником договірної теорії держави, розвивав ідею правового обмеження державної влади, розробив проект створення федерації самостійних рівноправних держав.
- **Г. Гегель** один із перших розробив і розмежував категорії "громадянське суспільство" і "правова держава", створив основи теорії групових інтересів, які розглядав як базу громадянського суспільства.

Засновники марксизму – **К.Маркс** (1818–1883) і **Ф.Енгельс** (1820–1895) написали багатотомні праці щодо перебудови суспільства.

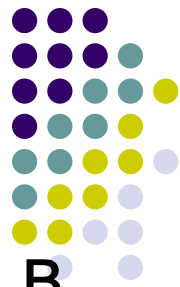

Основні ідеї марксизму можна звести до таких:

- політика, політичні відносини – явища надбудови над економічним базисом;
- політика віддзеркалює економічний базис, але й активно впливає на його формування і розвиток;
- держава – продукт класових протиріч і служить інтересам економічно панівного класу;
- економічно панівний клас панує і політично, і ідеологічно ;
- політичні погляди людей формуються під впливом їхнього положення в суспільстві і визначають це положення;
- аналіз суспільного становища класів, соціальних прошарків і груп – похідний пункт для розуміння політичного положення мас ;
- у комуністичному суспільстві на місце держави прийде комуністичне самоврядування народу, "влада народу за допомогою самого народу", що охоплює своєю дією всі сфери суспільства.

Певне місце в розвитку політичних ідей
Нового часу посідають **українські вчені.**

- Українська політична думка розвивалася в загальному річищі політичних вчень, особливо тісно вона перепліталася з передовою думкою російських вчених, мислителів. Проте особливу увагу українські вчені приділяли проблемі децентралізації державних структур, розвитку регіонального і національного самоврядування

- **Драгоманов М. П. (1841–1895)** вважається "батьком української політології". Він вперше у світовій практиці обґрунтував небезпеку унітарних держав, і виступив за автономно-федеративний устрій держави, на основі якого можуть бути вирішені соціально-економічні, державно-політичні і національні проблеми.
- Основою федеративної держави Драгоманов визначав обласну автономію місцевого самоврядування, що вирішують усі внутрішні справи в межах своєї території.
- Людську особистість він вважав найвищою цінністю й основою будь-якого соціального порядку. Проте це можливо лише за умови об'єднання людей в асоціації ("громади"), що самі будуть управляти собою.

- **Франко І. Я.** (1856–1916) – поет, публіцист, філософ, вчений, світогляд якого склався під сильним впливом Т. Шевченка. Він украй негативно ставився до політичної системи Російської імперії і до того положення, у якому знаходився в ній український народ. Чималий інтерес Франко проявив і до марксизму, особливо до економічного вчення К. Маркса. Водночас, він піддав гострій критиці ряд марксистських положень, передбачив украй негативні наслідки реалізації деяких постулатів марксизму.
- Особливе місце в працях Франко займали національні проблеми в майбутньому суспільстві. Він закликав українську інтелігенцію сприяти формуванню української нації як суспільного культурного організму, спроможного до самостійного і політичного життя і протистояти асиміляційним процесам.

- **Грушевський М. С. (1866–1934)** – автор майже 2 тисяч книг, статей, рецензій, фундатор цілої наукової школи, перший президент України.
- Центральним напрямком політологічних досліджень його була проблема національного самовизначення. Глибокі знання історії європейських народів і, насамперед, України і Росії, дали йому підставу говорити про існування об'єктивних законів, що визначають політичне життя націй, народностей і етносів.
- Розвиваючи ідеї Драгоманова про децентралізацію держави на основі національної і регіональної автономії, Грушевський визначив федеративний устрій держави як найбільше прийнятне для багатонаціональної держави. Така держава повинна складатися з національно-територіальних утворень, що мають широкі права на місцеве самоврядування. Причому, значна частина владних повноважень повинна бути передана на місця, у тому числі щодо прийняття місцевих законів.

Політична наука ХХ сторіччя

- Розвиток політичної думки кінця ХІХ – початку ХХ ст. пов'язано з іменами таких значних представників європейської політичної традиції як

М. Вебер,

Г Моска,

В. Парето.

Р. Міхельс і ін.

Макс Вебер (1864–1920) – видатний німецький соціолог і історик. Його високий авторитет у сучасній політичній науці визначається масштабом проблем і старанністю їхньої розробки.

Заслугою М. Вебера є розробка ним:

- - теорії політичної влади, що розглядає питання про принципи її легітимності ;
- - теорії панування раціональної бюрократії в сучасних суспільствах;
- - теорії "плебісцитарної" демократії, що знімає витрати панування формального права в сучасних демократіях, чреватих неминучою бюрократизацією і знеособленістю процесів керівництва ;
- - концепції аналізу сучасного капіталізму як утілення принципу раціональності .

За Вебером, сучасний західний капіталізм – це раціонально організоване суспільство: в економіці – раціональне ведення господарства ;

- у політиці – це суспільство з раціональним правом і державним керуванням (раціональна бюрократія);
- раціональна релігія (протестантизм); і
- раціональна діяльність у сфері культури (наука).
- Визначення, дані Вебером політиці, державі, владі, методологією дослідження бюрократії дотепер оперують багато політологів.

- Слідом за Вебером і інші вчені висунули власні теорії політичного розвитку.

Однією з найбільш значимих стала **теорія політичних еліт** – теорія, що розвиває тему політичної влади.

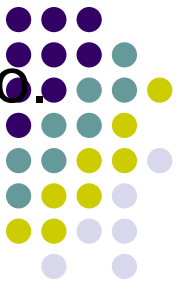
Основоположниками теорії еліт є представники італійської школи – **В. Парето** (1848–1923), **Г. Моска** (1858–1941) і німець **Р. Міхельс** (1876–1936), що переїхав із Німеччини в Італію.

- Теорія еліт – це теорія про поділ людей у будь-якому суспільстві на еліти і маси.
- Г.Моска розвивав уявлення про те, що у всіх суспільствах – від слаборозвинених до могутніх, існує два класи людей – клас правлячих і клас керованих.
- Перший, завжди менше численний, виконує всі політичні функції, монополізує владу і насолоджується перевагами, які йому дає влада ; другий же, численний клас управляється і контролюється першим. Реальна влада, усупереч міфам про народне представництво, насправді завжди знаходиться в руках "політичного класу" і завжди переходить від меншості до меншості, і ніколи - до більшості.
- Народовладдя, реальна демократія, соціалізм, вважав Моска – утопія, несумісна з законами товариства і людської природи.

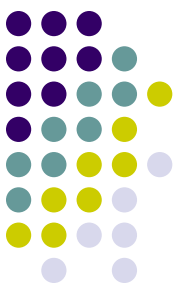

Незалежно від Г.Моски, теорію еліт розробляв В. Парето. Він також поділяє суспільство на еліту і не еліту.

- Сама еліта ділиться на правлячу і неправлячу (контреліту).
- Існують два типи еліт: "леви" (жорсткі, рішучі керівники, що спираються на силу в керуванні) і "лиси" (гнучкі керівники, що використовують методи переговорів, поступок, переконання). Два типи еліт створюють і два типи правління, що змінюють один одного.
- Розвиток суспільства відбувається шляхом циркуляції або кругообігу еліт: "Історія людства – це історія постійної зміни еліт; одні піднімаються, інші занепадають". Він розглянув питання про "масової циркуляції еліт" або революції: про витиснення і заміну старої еліти контрелітою за допомогою мас. Головним результатом революційних змін стає поява нової еліти, із деякою домішкою старої.

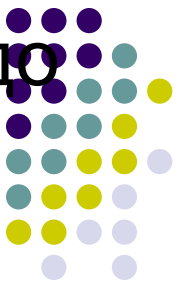
- **Р. Міхельс** відкрив закон, що управляє всіма соціальними організаціями і назвав його "залізним законом олігархії". Відповідно до цього закону, будь-яка значна громадська організація не може управлятися усіма її членами і влада концентрується в руках тих, хто спроможний до керування. Проте ці "управлінці" швидко виходять з-під контролю рядових членів; у них з'являються свої специфічні інтереси, відмінні, а нерідко і протилежні інтересам мас.
- Міхельс висуває ідею неминучості олігархічного переродження всіх демократичних організації, партій і систем, "Демократія веде до олігархії, перетворюється в олігархію і це – наслідок організаційних вимог, а не психологічних якостей людей".
- Олігархізація, за Міхельсом – позитивна якість партій і організацій і впливає з історичного досвіду: керманічі ніколи не поступалися своєю владою низам, а лише іншим керманічам. Концепція, розроблена Міхельсом, і донині функціонує, як теоретична платформа обґрунтування неминучості процесів олігархізації і бюрократизації.

- З середини ХХст. відбувається швидкий і плідний розвиток політичної науки американськими вченими, що положили початок біхевіористського (поведінкового) напрямку в дослідженні політичних процесів.
- Одним із творців сучасної політичної науки по праву вважають **Ч. Меріама** (1874–1953) – засновника чиказької школи політичних досліджень. Завдання політологів – спостерігати і перевіряти зроблені теоретичні висновки, розробивши, при цьому, більш точний механізм вивчення типів спілкування і поведінки (за допомогою психології або соціальної психології), або статистичного виміру тих процесів, що постійно повторюються.
- Політика, за Меріамом, це реальні дії людей у політичному житті, а не різноманітні види інститутів і структур, через які виражають свою волю громадяни.

- Прихильником біхевіористського підходу до політичної науки був і учень Меріама, значний представник чиказької школи **Г. Лассуел** (1902–1978). Йому належить заслуга розробки типології політичних особистостей, визначення типів політиків. Він висловив гіпотезу про "волі до влади" політиків як суб'єктивної компенсації фізичної або духовної неповноцінності. Головне завдання політичної науки Лассуел вбачав у тому, щоб досліджувати питання про розподіл цінностей у суспільстві, тому що до цього питання зводиться специфіка політичної діяльності. Той, хто розподіляє цінності, той і має владу..

У повоєнні десятиліття одержали подальший розвиток ті теорії, ідеї, концепції, що були висунуті і сформовані в довоєнний період.

Це, насамперед

- теорія зацікавлених груп і пов'язана з нею теорія рівноваги політичних сил (Д. Трумен, Д. Істон, Р. Тейлор і ін.) ;
- теорія демократії (Р. Даль, Дж. Сарторі й ін.) ;
- теорія еліт і елітизму (Ч. Мерріам, Г. Моргентау й ін.).

Поряд із цим проводилися дослідження

- політичних систем сучасності (Р. Арон, й ін.);
- партійно-політичних систем (М. Дюверже, й ін.) ;
- структурно-функціональний аналіз світу політичного (Т. Парсонс)
- ідеї конфлікту і консенсусу в політиці (С. Ліпсет, Л. Козер, Р. Дарендорф і ін.).

У 60-ті рр. у США почав розвиватися такий важливий напрямок політології, як емпіричне дослідження

- політичної культури. У начала цього напрямку стояли Г. Алмонд, С. Верба, Л. Пай, У. Розенбаум і ін.

